

Naturreservat Norrköpings ekbackar

Skötselplan
Norrköpings kommun

Skötselplan för naturreservatet Norrköpings ekbackar

Skötselplanen gäller utan tidsbegränsning. En översyn bör göras senast inom 10 år för att bedöma behovet av revidering. Skötselplanen har upprättats av Norrköpings kommun. Planförfattare har varit Eva Siljeholm.

Innehållsförteckning

A. Allmän del

	Sidhänvisning
1 Administrativa data om naturreservatet	3
2 Ändamål, föreskrifter och grund för beslut	4
3 Översiktlig beskrivning av befintliga förhållanden	4
3.1 Naturbeskrivning	4
3.2 Kulturhistoriska förhållanden	5
3.3 Nuvarande markanvändning	6
3.4 Tillgänglighet	6
3.5 Slitage- och störningskänslighet	6
3.6 Anordningar för friluftslivet	6
3.7 Utförda inventeringar	6
3.8 Litteraturförteckning	6

B. Plandel

1 Disposition och skötsel av mark	7
1.1 Mål för naturreservatet Norrköpings ekbackar	7
1.2 Skötselområden	7
1.3 Jakt	10
1.4 Vård av fornminnen	10
1.5 Utmärkning av reservatets gräns	10
2 Anordningar för rekreation och friluftsliv	10
2.1 Övergripande mål	10
2.2 Åtgärder	10
2.2.1 Information	10
2.2.2 Parkeringsplatser och stig	10
2.2.4 Renhållning	10
3 Tillsyn	10
4 Dokumentation och uppföljning	11
4.1 Inventeringar	11
4.2 Uppföljning	11
4 Finansiering	11

Bilagor

1. Översiktskarta
2. Karta över skötselområden och fornlämningar
3. Skötselplan

A. Allmän del

1. Administrativa data om naturreservatet

Reservatets

benämning: Norrköpings ekbackar

Natura 2000-kod SEO230191

Länets objektnummer 05-02-136

Beslutsdatum: 2004-03-01

Kommun, socken: Norrköping, Östra Eneby

Lägesbeskrivning: Naturreservatet två delområden är belägna strax norr om Norrköping. Delområde 1, Ingelstad ekbacke, ligger strax öster om Norrköpings norra utfart. Delområde 2, Wilhelmsbergs ekbacke, ligger strax söder om Wilhelmsberg gård, väster om motorvägen E4.

Kartor: Topografisk karta 8G NV, 9G SV
Ekonomisk karta 86 93, 86 94,
96 03, 96 04

Koordinater: Delområde 1
N-S 64 99 348 V-O 15 21 145
Delområde 2
N-S 65 00 057 V-O 15 19 607

Gräns: Se kartan bifogad beslutet.

Fastigheter: Del av; Ingelstad 1:1, Skälstad 1:2, 5:1, Norrköping 4:122

Markägare: Norrköpings kommun
601 81 Norrköping

Areal: 22,5 ha

Naturtyper: Trädklädd hagmark, ekdominerad 18,6 ha
(habitatkod 9070 i Natura 2000)
Åkermark 3,9 ha

Naturvårdsförvaltare: Norrköpings kommun, Tekniska
nämnden

2. Ändamål, föreskrifter och grund för beslut

(se beslut om naturreservat Norrköpings ekbackar)

3. Översiktlig beskrivning av befintliga förhållanden

3.1 Naturbeskrivning

Naturreservatet Norrköpings ekbackar består av två delområden belägna strax norr om Norrköping. Delområde 1, Ingelstad ekbacke, ligger öster om Norrköpings norra utfart. Delområde 2, Wilhelmsbergs ekbacke, ligger strax söder om Wilhelmsberg gård, väster om motorvägen E4.

Ingelstad ekbacke utgörs av två kullar, skilda åt av åkermark. Kullarna, som ligger norr om Blygatan, betas av får och domineras av tätt stående grova eller mycket grova ekar. Många av träden är håliga och mulmfyllda.

Wilhelmsbergs ekbacke är kuperad med hållar och mullrika svackor. I sänkorna växer ett stort antal gamla ekar. Delar av området är lundartat med en del yngre ek, björk och asp.

Naturvärdet i Norrköpings ekbackar är knutet till den mycket stora mängden gamla grova och innanmurkna ekar. I denna miljö finns en mycket rik och exklusiv insektsfauna samt kryptogamflora. Det tätortsnära läget gör att områdena även har ett stort värde för Norrköpingsbor och andra besökande. I Norrköpings kommuns naturvårdsprogram har ekbackarna den högsta naturvärdesklassen, klass 1.

Ingelstad ekbacke ingår i det Europeiska nätverket för skyddad natur, Natura 2000.

Vegetation och kärlväxtflora

Bland de grova ekarna i Ingelstad ekbacke växer en del hassel, vissa partier är därför mer slutna och lundartade. Även hållmarker finns i området vilket gör att ljusförhållandena är varierande. Några gläntor med gräsmark förstärker variationen. Vårfloran i hagen är rik med vitsippor, svalört och liljekonvalj. I väster finns ett mindre avsnitt välbetad gräsmark med lite gökärt, skogsklöver, liten blåklocka och gul- och vitmårar. Brännässlor och lundgröe är annars helt dominerande i fältskiktet i ekbackarna. Området gallrades, röjdes och började hävdas genom fårbeta 1993.

Wilhelmsbergs ekbacke är kuperad. Variationen i topografi och täthet i träd- och buskskikt gör att området är mångformigt. Mängden grova ekar är stor men här finns också ett inslag av björk, smådungar med asp samt enstaka gran och tall. Buskskiktet består mest av vidvuxna enar, rönn och hasselbuskar samt inslag av måbär och slån. Fältskiktet är varierat med mycket vitpyrola på de mer magra avsnitten, annars finner man bl a lundgröe, harsyra, vitsippa och gullviva. En gallring och röjning genomfördes 1996. Hävd genom nötbete startade också då.

Geologi och geomorfologi

Delområde Ingelstad ekbacke består av tre delar, två ekbackar och en mellanliggande åkermark. Berggrunden går i dagen på några ställen i ekbackarna och utgörs av både gnejs och grönsten (amfibolit). På en håll förekommer räfflor som visar den senaste landisens dominerande rörelseriktning från nordnordväst under nedisningens slutfas. I allmänhet överlagras dock berggrunden av sandig-moig morän i ekbackarna. Jordarten i åkermarken är varvig glacial lera vilken bildades då landisen smälte bort från området. Borrningar i leran

visar en lermäktighet på ca 20 m norr om Norrköping. Detta innebär att berggrundytans läge i förhållande till markytan är kraftigt varierande.

Geologin vid Wilhelmsberg ekbacke är i stort sett densamma som i Ingelstad ekbacke. Ekbackarna är uppbyggda av berggrunden som delvis är täckt av ett tunt lager av sandig-moig morän. Åkermarken utgörs av glacial lera.

Lägre flora och svampar

På de gamla ekarna i Ingelstad ekbacke växer en exklusiv och artrik kryptogamflora med de sårbara vedsvamparna kärnticka och fårticka samt de missgynnade arterna oxtungsvamp, blekticka, och korallticka. Av lavar kan man hitta de missgynnade skuggorangelav, rödbrun blekspik och gul dropplav.

På Wilhelmsbergsbackens ekar finner man bland kryptogamer bl a de sällsynta arterna blekticka och skärelav samt den något krävande arten brun nållav.

Däggdjur

Vid en fladdermusinventering 1994 i Ingelstad ekbacke konstaterades en art i området; antingen Mustaschfladdermus eller Brandts fladdermus, *Myotis mystacinus/brandtii*. Både rådjur och fälthare ses regelbundet i området.

Fåglar

Till fågelfaunan hör de typiska arterna trädkrypare, nötväcka och kattuggla. Ingen systematisk fågelinventering har dock utförts.

Ryggradslösa djur

I Ingelstad ekbacke finns en stor mängd imponerande grova ekar, flera träd har en riklig förekomst av mulm (rötpåverkad vedmassa blandat med insektslarvernans ekskrementer mm) vilken är till stor nytta för bl a hålträdlevande insekter. Här finner man ett tiotal sällsynta vedskalbaggar bl a följande sårbara arter; ängern Globicornis rufitarsis, bladhorningen läderbagge, svartbaggen gulbent kamklobagge och kortvingen bålgetingkortvinge. Av lite ovanligare storfjärilar finns bl a trollspinnare, gulsvansad vinterspinnare, kantfläckt och brunviolett bandfly.

De åldriga ekarna i Wilhelmsberg visar liksom i Ingelstad upp en exklusiv insektsfauna och här finner man den sårbara bladhorningen läderbagge, de sällsynta arterna skeppvarvsfluga och trädgnagare samt krävande arter som brun trädmyra, blanksvart trädmyra och bålgeting.

Området inventerades 1994 med avseende på vedlevande skalbaggar men endast med s.k. flygfällor. Om en inventering utfördes även med s.k. fallfällor skulle säkerligen ett större antal rödlistade insekter hittas.

3.2 Kulturhistoriska förhållanden

I Wilhelmsbergs ekbacke finns kulturhistoriska spår i form av tre gravfält med ett flertal stensättningar vardera. Nr. 80, 15 och 18 i riksantikvarieämbetets fornlämningsregister. Stensättningar är en av de mest vanliga fornlämningarna i Östergötland. Det är flacka stensatta gravar i olika former. För det mesta är de anlagda för en person, men ofta har man återanvänt samma stensättning för nya begravingar. Stensättningarna är troligtvis från järnåldern (ca 500 f kr – 1050 e kr) men har traditioner ända från yngre bronsålder (ca 1100-500 f kr). Ett gravfält från samma tid finns även i östra delen av Ingelstad ekbacke. Det utgörs av minst 15 stensättningar och uppgifter om en nu försvunnen trefaldighetskälla. Nr 51 i

riksantikvarieämbetets fornlämningsregister. I västra delen av Ingelstad ekbacke finns en gravplats, nr 56 i riksantikvarieämbetets fornlämningsregister.

Samtliga fornlämningar är lagskyddade.

3.3 Nuvarande markanvändning

Hela naturreservatet utgörs av betesmark med undantag för åkermarken och den smala kilen utefter Järngatan i Ingelstad. I Wilhelmsberg betas inte åkermarken längst i norr samt den smala kilen utefter Bronsvägen i områdets södra del.

3.4 Tillgänglighet

Naturreservatet är tillgängligt för allmänheten. Två stängselgenomgångar finns i Ingelstad ekbacke, från Blygatan i västra delen av området och i den sydöstra. I Wilhelmsbergs ekbacke finns en stängselövergång belägen i områdets sydvästra del.

3.5 Slitage- och störningskänslighet

Med nuvarande besöksfrekvens är slitage och störningar av ringa omfattning. Även en viss ökning av antalet besökare bedöms inte påverka området negativt.

3.6 Anordningar för friluftslivet

Vid Ingelstad ekbacke finns skyltar med information om naturvärdena uppsatta vid stängselövergångarna. Skyltarna är i dålig kondition. Vid stängselövergången i Wilhelmsbergs ekbacke finns en informationsskylt som berättar om naturvärden knutna till grova ekar.

3.7 Utförda inventeringar

Området har inventerats med avseende på fladdermöss, trädlevande lavar, vedlevande insekter/klokrypare samt nattfjärilar.

3.8 Litteraturförteckning

Askling, J. & Ignell, H. Fladdermusinventering i Norrköpings kommun 1994. Tekniska kontoret, Norrköpings kommun. Natur i Norrköping 6:94

Fasth, T.: Trädbärande marker i odlingslandskapet. Stenciler

Natura 2000 nr SE0230191

Länsstyrelsen i Östergötlands län. 1983: Natur. Kultur - miljöer i Östergötland.

Naturvårdsplan och kulturminnesprogram. Planeringsavdelningen.

Bergström, R & Kornfält, K-A. 1973: Beskrivning till geologiska kartbladet Norrköping NV. Sveriges geologiska undersökning. Serie Ae. Nr 14.

Persson, C. 1976: Beskrivning till jordartskartan Katrineholm SV. Sveriges geologiska undersökning. Serie Ae. Nr 29.

Jussila, V. 1996: Fjärilsfaunan i Norrköping. Ingelsta, Skriketorp, Marmorbruket, Kolmårdsbranten. Park- och naturkontoret, Norrköpings kommun. Natur i Norrköping 3:96.

Kersna, P & Tingvall, A: Vegetationsinventering av bestånd med grova ekar kring Norrköpings tätort. Hamrakonsult. Stenciler. 1993.

Lennartsson, S. 1994: Entomologisk undersökning. Ingelstad och Vilhelmsberg.

Norrköpings kommun. En studie av två ekområdets skalbaggsfaunor äldre

barrskogsområdets skalbaggsfaunor 1993. Tekniska kontoret, Norrköpings kommun.

B. PLANDEL

1 Disposition och skötsel av mark

1.1 Mål för naturreservatet Norrköpings ekbackar

Se under respektive skötselområde.

1.2 Skötselområden

Skötselområde 1

Areal: 11,6 ha	1a	9,2 ha	ekhagmark
	1b	2,4 ha	åkermark

Beskrivning

Skötselområdet utgörs av tre delar, två ekbackar och en mellanliggande åkermark. Backarna domineras av tätt stående grova eller mycket grova ekar. Många av träden är håliga och mulmfyllda. Området hävdas genom färbete.

Bland de grova ekarna växer en del hassel, vissa partier är därför mer slutna och lundartade. Hällmarker finns i området samt gläntor med gräsmark vilket gör området varierat. Insektsfaunan är exklusiv med krävande arter som brun trädmyra, bålgeting, glansbaggen *Rhizophagus cribratus*, ljusfläckig vedsvampbagge samt följande sårbara skalbaggar; ängern *Globicornis rufitarsis*, bladhorningen läderbagge (*Osmoderma eremita*), kortvingen bålgetingkortvinge (*Vellius dilatatus*), knäpparen smalknäppare (*Procaerus tibialis*) och svartbaggen gulbent kamklobagge (*Allecula morio*). Här finns också de missgynnade arterna svartbaggen större svampklobagge (*Mycetochara axilaris*) och trägnagaren sprängtickgnagaren (*Dorcatoma substriata*). Bland fjärilar kan nämnas de lite ovanligare och krävande arterna trollspinnare, gulsvansad vinterspinnare och kantfläckigt bandfly.

På ekarnas bark växer lavar som brun nållav samt de missgynnade skuggorangelav, rödbrun blekspik och gul dropplav. Vedsvampfloran är exklusiv med arter som den sårbara kärnticka och tårticka samt de missgynnade oxtungsvamp, blekticka och korallticka. Bitvis är vårfloran i hagen rik med vitsippor, svalört och liljekonvalj. Brännässlor och lundgröe är dock dominerande i fältskiktet

Mål

- Skötselområdet ska bibehålla samt utveckla de naturvärden som finns knutna till de grova och gamla träden i hela området samt vara tillgängligt för besökare.
- Alla arter som är knutna till de gamla ädellövträden ska fortleva på lång sikt och helst öka sin utbredning eller populationsstorlek.
- Antalet gamla ihåliga ekar ska på lång sikt vara konstant eller öka.
- Mängden av döda träd, annan grov död ved, gamla hasselbuketter och blommande buskar (särskilt olvon och hagtorn) skall öka inom hela skötselområdet.

Målsättningen för området kommer att innebära en gynnsam bevarandestatus för Natura 2000-habitatet ”Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ” (9070) samt för den prioriterade arten läderbaggen, *Osmoderma eremita* enligt habitatdirektivets bilagor.

Skötsel

- Där det finns ett för tätt träd- eller buskskikt kring grova ekar skall en frihuggnings göras genom att träd och sly i normalfallet huggs bort till kronans yttergräns. Mot söder gärna någon meter utanför kronan. Inga gamla träd ska huggas ned.
- Røj och gallra fram ung ek som ska bli morgondagens gammelekar.
- Asp som ska gallras bort och är mer än ca 1,5 dm i diameter ringbarkas och lämnas.
- Alla blommande buskar, gamla hasselbuketter och död ved lämnas vid skötselarbetet.
- Slutnheten i träd- och buskskiktet skall vara varierat med öppnare solbelysta gläntor och slutnare mer lundartade partier.
- Ungefär 10% av röjningsavfallet som uppstår vid skötseln bör lämnas i högar både i soliga och skuggiga lägen. Detta gynnar insekter beroende av död ved.
- Alla träd som dör eller grenar som faller ska lämnas kvar.
- För att de båda ekbackarna på sikt ska växa samman till ett ekområde skall plantering av ek göras i mellanliggande åkermark, förutsatt att inga fornlämningar finns i åkermarken. Om ek etableras naturligt behöver ingen plantering göras. Buskbryn av blommande buskar bör också skapas.
- Ekbackarna bör årligen betas eller slås. Då ekarna i den mellanliggande åkermarken etablerat sig tillräckligt bör även mellanliggande åkermark ingå i betesfällan.
- Ett tätt busk- och trädskikt skall lämnas mot Blygatan. Det fungerar skyddande mot buller och luftföroreningar.
- Om stackmyrorna etablerar sig i fler av de grova ekarna bör åtgärder mot dessa övervägas.
- Utvidgning av nuvarande betesfälla en bit österut, utefter Järngatan. Lämna dock den smala remsan av ung blandlövs-kogstyp utanför betesfällan och för fri utveckling.

Underhållsåtgärder:

- Bete eller slåtter.
- Røjning av igenväxningsvegetation samt årligen av nässlor i den östra ekbacken.
- Städning av skräp två ggr per betessäsong.
- Årlig räkning av ek med stackmyrsamhällen.

Skötselområde 2

Areal: 10,9 ha	2a	7,6 ha	ekhagmark
	2b	1,8 ha	yngre ekblandskog
	2c	1,5 ha	åkermark

Beskrivning

Skötselområdet utgörs av en serie ekbackar med åkermark emellan. Backarna domineras av gamla ekar. Flera av träden är ihåliga och mulmrika men även rika på döda grenar och bohål. Här finns inslag av björk, smådungar med asp samt enstaka gran och tall. Buskskiktet består mest av vidvuxna enar, rönn och hasselbuskar samt inslag av måbär, krusbär och slån. Området är bitvis mer vildvuxet och bitvis öppnare. I områdets norra del går berget i dagen.

De åldriga ekarna visar upp en exklusiv insektsfauna och man finner de sällsynta arterna skeppvarvsfluga (*Lymexylon navale*) och trädgnagare samt krävande arter som brun trädmyra, blanksvart trädmyra och bålgeting. Till fågelfaunan hör arterna kattuggla, trädskräpar och nötväcka. På ekarna finner man även en intressant svamp- och lavflora som de sällsynta arterna blekticka och rosa skärelav samt den något krävande arten brun nållav.

Fältskiktet är varierat med mycket vitpyrola på de mer magra avsnitten, annars finner man bl a lundgröe, harsyra, vitsippa och gullviva. I nordöstra kanten av ekbacken ligger några små välbevarade gravhögar, troligtvis från yngre järnåldern.

Mål

- Skötselområdet ska bibehålla samt utveckla de naturvärden som finns knutna till de grova och gamla träden i hela området samt vara tillgängligt för besökande
- Alla arter som är knutna till de gamla ädellövträden ska fortleva på lång sikt och helst öka i sin utbredning eller populationsstorlek.
- Antalet gamla ihåliga ekar ska på lång sikt vara konstant eller öka.
- Mängden av döda träd, annan grov död ved, gamla hasselbuketter, blommande buskar och hagmarksflora skall öka inom hela skötselområdet.

Målsättningen för området kommer att innebära en gynnsam bevarandestatus för Natura 2000-habitatet "Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ" (9070) samt för den prioriterade arten läderbaggen, *Osmoderma eremita* enligt habitatdirektivets bilagor.

Skötsel

- Där det finns ett för tätt träd- eller buskskikt kring grova ekar skall en frihuggning göras genom att träd och sly i normalfallet huggs bort till kronans yttergräns. Mot söder gärna någon meter utanför kronan. Inga gamla träd ska huggas ned.
- Røj och gallra fram ung ek som ska bli morgondagens gammelekar.
- Asp som ska gallras bort och är mer än ca 1,5 dm i diameter ringbarkas med fördel och lämnas.
- Alla blommande buskar, gamla hasselbuketter och död ved lämnas vid skötselarbetet.
- Slutenheten i träd- och buskskiktet skall vara varierat med öppnare solbelysta gläntor och slutnare mer lundartade partier. Norr om delområde 2 b finns ett lundartat parti som bör lämnas utan åtgärder, frihugg dock de grova ekarna som omger området. Delområde 2 b domineras av yngre asp och ek (50-70 år) lämna de äldsta aspbestånden utan åtgärd och frihugg ek där den dominerar. Asp som bör tas bort ringbarkas och lämnas.
- Ungefär 10 % av röjningsavfallet som uppstår vid skötseln bör lämnas i högar både i soliga och skuggiga lägen. Detta gynnar insekter beroende av död ved.
- Alla träd som dör eller grenar som faller ska lämnas kvar.
- På delområde 2 c ska ek planteras, förutsatt att inga fornlämningar finns, alternativt självföryngra sig. Ekplantorna måste skyddas från betesdjuren under de första åren.
- Ett tätt busk- och trädskikt skall lämnas mot E4. Det fungerar skyddande mot buller och luftföroreningar.
- Utvidgning av nuvarande betesfålla med området utefter Bronsvägen samt byte av fårstängsel mot eltråd i hela fållan.

Underhållsåtgärder

- Bete eller slåtter.
- Røjning av igenväxningsvegetation.

1.3 Jakt

Jakt är inte tillåten i reservatet.

1.4 Vård av fornminnen

Nyetablering av träd ska inte ske där det finns några gravar eller andra fornlämningar.

1.5 Utmärkning av reservatets gräns

Utmärkning av reservatsgränsen ska utföras av naturvårdsförvaltaren enligt svensk standard SIS 031522 och enligt Naturvårdsverkets anvisningar.

2. Anordningar för rekreation och friluftsliv

2.1 Övergripande mål

Naturreservatet ska, under stort hänsynstagande till flora och fauna, vara tillgängligt för det rörliga friluftslivet. För att göra området mer tillgängligt för friluftslivet och för att informera besökare planeras flera anordningar för friluftslivet.

2.2 Åtgärder

2.2.1 Information

En informationsskylt med beskrivning av naturreservatet samt gällande föreskrifter ska tas fram. Skyltarna ska placeras vid stängselgenomgångarna. En broschyr med information ska också tas fram.

2.2.2 Parkeringsplatser

För besök i skötselområde 1, Ingelstad ekbacke, kan varuhusens parkeringsplatser användas för besökare. Mot Järngatan finns idag en liten parkeringsplats, för maximalt två bilar, som skyltas upp.

För skötselområde 2, Wilhelmsbergs ekbacke, ska en parkeringsplats för upp till 3 bilar iordningsställas vid Bronsvägen.

2.2.3 Renhållning

Utplacering av sopmaja eller soptunna bedöms för närvarande inte vara nödvändig.

3. Tillsyn

För närvarande bedöms ingen speciell tillsynsman behövas inom reservatet. Tillsyn av reservatet skall utföras av naturvårdsförvaltningens personal.

4. Dokumentation och uppföljning

Skötseln av naturreservatet ska ske på ett sådant sätt att önskat resultat uppnås till lägsta möjliga kostnad. Effekterna av utförda skötselinsatser måste därför alltid följas upp. Uppföljningen ska sedan ligga till grund för förändringar av skötselmetoder och revidering av skötselplanen.

4.1. Inventeringar

Systematiska inventeringar av svampar, insekter och fåglar bör genomföras i området senast år 2005 för att dokumentera naturvärdena i naturreservatet. Årlig inventering av antal träd som invaderats av ”stackmyra” bör ske för att kunna bedöma om åtgärder för att begränsa myrornas utbredning behövs.

4.2. Uppföljning

Genomförandet av skötselplanens åtgärder skall följas upp för att på sikt kunna kontrollera att den genomförda skötseln leder till att målen uppfylls.

Lämpliga parametrar för uppföljning i reservatet är hur arealen av naturtyperna och dess ingående strukturer och funktioner förändras. Målsättningen är att kunna se hur målen enligt skötselplanen uppfylls och att fastställa om en gynnsam bevarandestatus för utpekade arter och habitat enligt natura 2000 erhålls i området.

5. Finansiering

Kostnader som uppstår vid områdets skötsel svarar Norrköpings kommun, Tekniska nämnden, för. Eventuella intäkter tillfaller också nämnden. Bidrag för områdets skötsel kan sökas från länsstyrelsen.